

6. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : [навч. посіб.] / [В. Ортинський, І. Керницький та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
7. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / [А. Козаченко, В. Пономарев, А. Ляшенко]. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
8. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / [В. Гапоненко, А. Беспалько, А. Власков]. – М. : Ось-89, 2007. – 208 с.
9. Тулуб О. Глобальні та національні проблеми економіки / О. Тулуб // Особливості формування та функціонування системи економічної безпеки інституцій бізнесу та підприємництва за видами економічної діяльності. – 2017. – № 16. – С. 498–503.
10. Шлыков В. Теория и практика экономической безопасности предприятия / В. Шлыков. – М. : Арсин, 2000. – 364 с.

УДК 330.322.5

Морозова О.С.,
кандидат економічних наук,
в. о. доцента кафедри
міжнародних економічних відносин та економічної теорії,
Міжнародний університет бізнесу та права

Морозов О.В.,
доктор сільськогосподарських наук, професор,
професор кафедри науки про Землю,
Херсонський державний аграрний університет

Морозов Р.В.,
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту організацій,
Херсонський державний аграрний університет

Бабушкіна Р.О.,
кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
доцент кафедри науки про Землю,
Херсонський державний аграрний університет

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Морозова О.С., Морозов О.В., Морозов Р.В., Бабушкіна Р.О. Інвестиційна привабливість туристичного бізнесу південного регіону України. Регіональний інвестиційний клімат може бути представлений у вигляді двох основних компонентів, а саме інвестиційної активності в регіоні та рівня його інвестиційної привабливості. Стаття присвячена дослідженню умов створення сприятливого інвестиційного клімату регіону, підвищення рівня його інвестиційної привабливості, залучення інвестицій та їх ефективного використання, розширення та поглиблення євроінтеграційних інвестиційних зв'язків.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний ризик, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиційна активність.

Морозова Е.С., Морозов А.В., Морозов Р.В., Бабушкіна Р.А. Инвестиционная привлекательность туристического бизнеса южного региона Украины. Региональный инвестиционный климат может быть представлен в виде двух основных компонентов, а именно инвестиционной активности в регионе и уровня его инвестиционной привлекательности. Статья посвящена исследованию условий создания благоприятного инвестиционного климата региона, повышения уровня его инвестиционной привлекательности, привлечения инвестиций и их эффективного использования, расширения и углубления евроинтеграционных инвестиционных связей.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный риск, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, инвестиционная активность.

Morozova O.S., Morozov O.V., Morozov R.V., Babushkina R.O. Investment attractiveness of tourist business of the Southern Region of Ukraine. A regional investment climate can be presented as two basic components, namely investment activity in a region and level of its investment attractiveness. The article is devoted to the study of the conditions of creation of a favorable investment climate in the region, increase of its investment attractiveness, attraction of investments and their effective use, expansion and deepening of European integration investment ties.

Key words: investments, investment risk, investment climate, investment attractiveness, investment activity.

Постановка проблеми. Успішна реалізація завдань соціально-економічного розвитку регіонів значною мірою залежить від ефективності організації інвестиційного процесу. Саме активізація інвестиційного процесу є головною складовою економічних вимог, які покликані визначити реальні зрушення в структурі економіки країни та регіону, прискорити перехід економіки на якісно новий рівень індустріального розвитку, підвищити якість вітчизняної продукції та її конкурентоспроможність на світовому ринку, сприяти подоланню міжрегіональних диспропорцій, забезпечити якісне економічне зростання в державі.

Інвестиційний клімат регіону характеризується сукупністю правових, економічних і соціальних умов ведення інвестиційної діяльності в регіоні, що визначають рівень ризикованості інвестиційних вкладень (зокрема, іноземних) і, відповідно, рівень їх доходності. Можна вважати, що інвестиційний клімат є інтегрованим відображенням двох складових елементів, а саме інвестиційної привабливості регіону та інвестиційної активності в ньому. Для розробки регіональної інвестиційної політики потрібно враховувати циклічність на будь-якій з цих стадій. Для реалізації інвестиційного розвитку регіону необхідно здійснювати управління та вплив на кожен з етапів інвестиційного процесу [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням цієї проблеми займалися багато вчених та науковців, таких як А.П. Гайдуцький [3], А.П. Іванов, Б.В. Погрішук, Д.А. Епштайн, Д.А. Харрісон, Дж.Б. Томпсон, К.Е. Мейер, О.В. Носова [8]; питанням залучення іноземних інвестицій та створення сприятливого інвестиційного клімату України займалися такі вчені, як, зокрема, А.С. Музиченко, А.В. Філіпенко, В.М. Комаров, В.С. Лановий, І.О. Бланк [2], М.В. Мельник, М.Б. Дацишин, Б.В. Гунський, С.О. Гуткевич.

Великою популярністю сьогодні користуються результати аналізу інвестиційної привабливості країн, представлені відомими інвестиційними, посередницькими та консалтинговими компаніями і рейтинговими агентствами, а також великими корпораціями, біржами, фінансовими групами та бізнес-журналами, що представляють їхні інтереси. До найвідоміших належать оцінки інвестиційної привабливості окремих країн від "World Bank", "Institutional Investor", "Euromoney", "Business Environment Risk Index" (BERI), "Moody's Investor Service", методики Тейна-Уотерса, Котлера-Хейзлера, журналів "The Economist", "Fortune", "Euromoney" тощо [6–12].

Формулювання цілей статті. Незважаючи на великий спектр проведених досліджень та значні науково-практичні напрацювання, сьогодні залишається низка питань у сфері підвищення рівня інвестиційної привабливості України, які потребують подальших досліджень. Так, зокрема, досі немає однозначних пропозицій стосовно вектору інвестиційної спрямованості зовнішньоекономічної діяльності України, залишається відкритим питання шляхів підвищення інвестиційної привабливості країни в сучасних умовах.

Саме тому особливої актуальності набувають питання, пов'язані з вивченням умов створення сприятливого інвестиційного клімату регіону, підвищення рівня його інвестиційної привабливості, залучення інвестицій та їх ефективного використання, розши-

рення та поглиблення євроінтеграційних інвестиційних зв'язків.

Під час аналізу та вивчення цієї проблематики застосовувались такі методи дослідження, як аналіз і синтез; критичний аналіз (дослідження категорій «інвестиційна привабливість» та «інвестиційний клімат»); факторний аналіз, систематизація, конкретизація та узагальнення (під час визначення факторів, що впливають на формування інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання); порівняння та статистичний аналіз (під час аналізу інвестиційної привабливості України); прогнозування (під час прогнозування динаміки зміни інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості України).

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації та інтернаціоналізації світової економіки набуває важливості поняття «інвестиційної привабливості» як основного факторів підвищення економічного розвитку країни, який повинен відповідати певному переліку характеристик.

Характеристики підприємства під час оцінювання інвестиційної привабливості такі:

- прозорість діяльності та позитивний імідж;
- фінансова стійкість та платоспроможність;
- конкурентоспроможність, стійке положення на займаних ринках збуту, можливість освоєння нових ринків;
- рівень інноваційної активності;
- виробничий потенціал підприємства, можливості щодо збільшення випуску продукції, освоєння нових видів продукції, диверсифікації виробництва;
- висококваліфікований персонал, зокрема професійна менеджерська команда.

Одним з визначальних факторів інвестиційної привабливості країни є інвестиційний клімат, який можна визначити як такий стан інвестиційного середовища, що характеризується та оцінюється через темпи зростання валового внутрішнього продукту, наявний рівень податків і пільг, відсоткових ставок, інфляції, тарифів і цін, валютних курсів, цін на корпоративні та державні цінні папери, а також правового забезпечення інвестиційної діяльності.

Ситуація останніх років продемонструвала, що фактичний стан залучення інвестицій в економіку Херсонської області не відповідає її інвестиційним можливостям, які визначаються такими факторами:

- вигідне географічне положення області (морські та повітряні ворота України);
- аграрний сектор економіки (можливості для повного циклу виробництва);
- унікальні рекреаційні ресурси (синергія природи та гостинності херсонців);
- промисловість (браунфілди та території для розвитку технологій).

Фактори, що впливають на формування туристичного ринку області, можна класифікувати відповідно до масштабів цього ринку. За такої класифікації виділяють 3 рівні факторів (рис. 1).

Склад і вагомість факторів будуть різнитися для кожного рівня. Зокрема, на глобальному рівні вплив на формування туристичного ринку здійснює дуже велика кількість факторів. Однією з класифікацій, яка найкращим чином ілюструє ці чинники, є класифікація елементів туристичного продукту (отже, факторів, які

впливають на формування туристичного ринку), представлена у звіті Всесвітньої туристичної організації. У ній всі ресурси поділені на 7 великих груп (табл. 1).

Херсонщина посідає одне з провідних місць в Україні за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, здатними генерувати значний інтерес у вітчизняних та іноземних туристів. Найбільш відвідувані туристами адміністративні курортно-рекреаційні райони такі: Генічеський, Голопристанський, Скадовський та місто Херсон. Основна мета полягає у здійсненні громадянами подорожі в регіон за видами туризму: відпочинок та оздоровлення біля моря (75%), сільський зелений туризм (19%), історико-культурний та інші різновиди туризму (6%).

В курортній зоні Херсонського Причорномор'я та Приазов'я надають послуги для відпочиваючих близько 300 пансіонатів, туристичних баз, санаторіїв, із них 49 дитячих оздоровчих закладів, понад 500 приватних міні-готелів, близько 50 об'єктів сільського зеленого туризму.

Херсонщина має унікальні лікувально-оздоровчі та курортно-рекреаційні можливості: із 4-х біосферних заповідників України два розташовані в Херсонській області, такі як Чорноморський та «Асканія-Нова», які входять до всесвітньої мережі природних охоронних територій ЮНЕСКО, єдина у Європі природна пустеля – Олешківські піски, екологічно чиста Дельта Дніпра, цілющі грязі, лікувально-термальні та мінеральні води, унікальні соляні озера, а також більше 1 000 історико-культурних об'єктів.

Справжніми туристичними перлини краю є 4 національні природні парки, такі як «Азово-Сиваський», «Олешківські піски», «Джарилгацький», «Нижньодніпровський».

Окрім ресурсів, якими обдарувала Херсонщину природа, в області більше 5 тис. об'єктів історико-культурної спадщини (легендарні Кам'янська та Олешківська Січі, скіфські кургани, античні городища, залишки турецьких укріплень, козацькі хрести, численні храми).

В області активно розвиваються водний туризм, сільський зелений туризм, винний туризм, екологічний туризм, історико-культурний туризм. Туристична сфера Херсонської області йде шляхом поступового розвитку і має значні перспективи. Зберігається тенденція збільшення кількості надання послуг населенню [1]. Динаміка туристичних потоків в Україні наведена в табл. 2.

Для забезпечення ефективної діяльності будь-якої сфери необхідні кошти, державних видатків не завжди вистачає для їх підтримки та розвитку. Тому важливим питанням є залучення інвестицій у сферу туризму області. Херсонська область залишається привабливою для інвестицій, водночас вона не знаходиться осторонь світових процесів, є досить інтегрованою у світове господарство, а порушення макростабільності на зовнішніх ринках має свій відголос в Україні.

Інвестиційна привабливість туристичного регіону – це сукупність мікро- та макрофакторів, що формують загальне уявлення потенційного інвестора про регіон і дають йому можливість визначити, наскільки досліджуваний регіон може бути привабливим та вигідним для інвестування [1]. Для визначення інвестиційної привабливості регіону такі дослідники, як І.А. Бланк, Г.І. Великоіваненко, К.М. Мамонова, А.Б. Колтинюк, В.В. Міхеєва, І.С. Герасименко, пропонують ділити основні показники регіонів на три великі групи: показники виробничо-фінансового, соціального та ресурсно-сировинного потенціалів регіону (табл. 3).

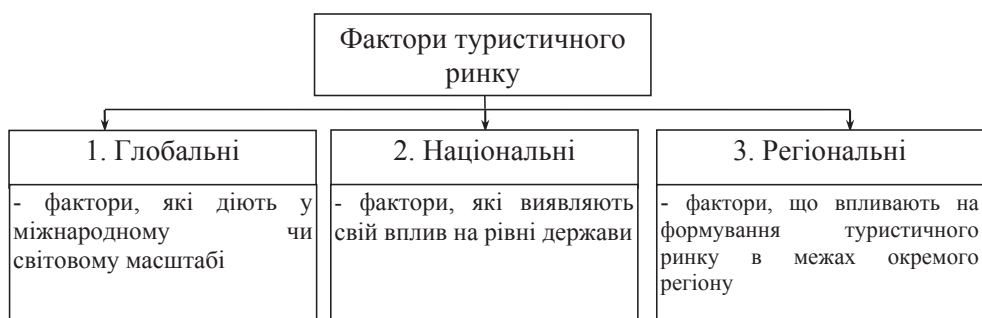

Рис. 1. Класифікація факторів за масштабами туристичного ринку

Таблиця 1

Класифікація елементів туристичного продукту

Групи	Складові туристичного продукту
1.	Робочий час і час для відпочинку, наявність і тривалість відпустки, рівень і традиції сфери освіти, охорони здоров'я та відпочинку.
2.	Різноманітні блага та послуги, транспорт і обладнання, які складають специфічну інфраструктуру сфери відпочинку і природні багатства.
3.	Енергетичні багатства.
4.	«Людські фактори», які розглядаються з точки зору демографічних даних, умов життя, звичок населення щодо туристичних послуг, а також щодо даних про різні аспекти культури.
5.	Інституційні, політичні, юридичні й адміністративні аспекти.
6.	Соціальні аспекти, особливо соціальна структура країни, участь населення в управлінні державою, співвідношення між розвагами.
7.	Економічна і фінансова діяльність.

Туристичні потоки в Україні [12]

Роки	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України, усього	Із загальної кількості туристів			Кількість екскурсантів
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи	
2000	61 275	5 929	1 116	54 230	10 693
2001	64 312	7 858	2 021	54 433	59 282
2002	94 607	5 165	2 728	86 714	75 175
2003	107 351	7 149	4 216	95 986	89 202
2004	63 361	5 179	4 098	54 084	18 721
2005	70 183	4 979	5 273	59 931	16 982
2006	69 203	7 133	5 084	56 986	16 998
2007	71 054	7 785	5 574	57 695	26 939
2008	94 200	6 412	6 694	81 094	35 234
2009	128 096	4 356	6 284	11 745	59 020
2010	94 156	3 494	6 046	84 616	24 497
2011	37 672	1 623	3 696	32 353	20 788
2012	17 494	35	6 512	10 947	9 667
2013	16 122	5	7 863	8 254	6 134
2014	15 818	1	8 332	7 485	3 463
2015	11 720	–	7 234	4 486	6 155
2016	16 584	–	10 090	6 494	11 994

Джерело: за 2000–2011 рр. наведено дані Міністерства інфраструктури України, з 2012 р. наведено дані Головного управління статистики у Херсонській області

Таблиця 3

Показники інвестиційної привабливості регіону

Показники	Характеристика
Виробничо-фінансові	Дає інвестору уявлення про економічний потенціал регіону та перспективи його розвитку.
Соціальні	Надає інформацію про соціальний стан регіону (рівень безробіття, середній вік населення тощо).
Ресурсно-сировинні	Надає інформацію про ресурсно-сировинну базу регіону (земельні, водні, кліматичні, мінеральні та інші ресурси).

Таблиця 4

Види інвестиційних ризиків

Вид ризику	Характеристика
Політичний	Залежить від стабільності регіональної влади і політичної поляризації населення.
Економічний	Пов'язаний з динамікою економічних процесів у регіоні.
Соціальний	Характеризується рівнем соціальної напруженості.
Кримінальний	Залежить від рівня злочинності з урахуванням тяжкості злочинів.
Екологічний	Розрахований як інтегральний рівень забруднення навколишнього середовища.
Фінансовий	Відображає напруженість регіональних бюджетів та сукупні фінансові результати діяльності підприємств регіонів.
Законодавчий	Сукупність правових норм, що регулюють економічні відносини на території: місцеві податки, пільги, обмеження тощо.

В окрему групу виділяють показники соціально-політичної та екологічної безпеки регіону. Це зумовлено тим, що ці показники найбільше впливають на думку інвестора щодо перспектив інвестування, оскільки саме ці показники показують рівень загроз для здійснення господарської діяльності та зумовлюють інвестиційний ризик.

Інвестиційний ризик оцінює ймовірність втрати інвестицій і доходу від них. Ризик – характеристика ймовірнісна, якісна. На регіональному рівні можна виділити такі види ризику (табл. 4).

Вартісна оцінка інвестиційного потенціалу необхідна для забезпечення ефективного управління інвес-

тиційною діяльністю в регіоні. Існують такі основні наукові підходи до вимірювання інвестиційного потенціалу регіону:

1) на основі показників ресурсної забезпеченості (інвестиційні ресурси та товари, суб'єктивні та об'єктивні чинники та умови, що впливають на активність суб'єкта господарювання);

2) на основі показників економічного доходу (вартісний вираз потоку підприємницьких послуг, викликаних коливанням запасу ресурсів, який дає змогу збільшувати продуктивність праці);

3) на основі комплексних (інтегральних, синтетичних) показників ресурсної забезпеченості, скорегова-

них на ймовірність залучення та використання інвестицій [5, с. 67–68].

Отже, інноваційно-інвестиційний процес має бути регульованим, а регіон повинен формувати ефективну інноваційно-інвестиційну політику, спрямовану на покращення її привабливості.

Висновки. Відповідно до проведеного дослідження Херсонська область має досить високий рівень інвестиційної привабливості в туристичній сфері, але котра, на жаль, недостатньо цікавить інвесторів.

Розглядаючи туристичну сферу як фактор підвищення інвестиційної привабливості регіонів України, ми визначили, що на інвестиційну привабливість регіонів впливає низка факторів: рівень соціально-економічного розвитку туристичного регіону; інвестиційна діяльність регіону; рівень розвитку туристичної сфери регіону (забезпеченість туристичними ресурсами, забезпеченість туристичною інфраструктурою, динаміка потоків туристів тощо).

Водночас до галузевих факторів, які перешкоджають формуванню позитивного інвестиційного клімату в туристичній сфері як України загалом, так і її південного регіону та Херсонської області зокрема, можна віднести такі:

– недостатній рівень розвитку мережі та об'єктів туристичної інфраструктури, їх невідповідність світовим стандартам;

– відсутність скоординованої висококваліфікованої та грамотної системи дій з просування туристичного продукту України на світовий ринок, яка б давала відчутні результати;

– технологічна відсталість галузі;

– низький рівень обслуговування, зумовлений загальною кваліфікацією працівників галузі;

– практично повна відсутність застосування туристичних технологій, які в розвинутих країнах набули ознак повсякденної вживаності.

Прилив інвестицій, зокрема іноземних, дасть змогу подолати означені проблеми та забезпечить в майбутньому повноцінне функціонування господарюючих суб'єктів, підвищить їх конкурентоспроможність та забезпечить збалансованість економічного розвитку регіону. Саме через прилив інвестицій і визначають процес економічного зростання регіону та країни загалом, тому сталий економічний розвиток суспільства значною мірою залежить від обсягу інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Менеджмент туристичної галузі : [підручник] / [О.М. Білоусов, О.Є. Лугінін, О.С. Морозова, Л.В. Соколова]. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 580 с.
2. Бланк И.А. Управление инвестициями предприятия / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, Эльга, 2003. – 480 с.
3. Гайдучький А.П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки / А.П. Гайдучький // Економіка і прогнозування. – 2004. – № 4. – С. 3–7.
4. Дрич А.В. Основні способи досягнення інвестиційної привабливості України / А.В. Дрич // Вісник НБУ. – 2010. – № 4. – С. 40–41.
5. Жулавський А.Ю. Фактори відтворення інвестиційного потенціалу регіону / А.Ю. Жулавський, Я.В. Кобушко // Економічний простір. – 2011. – № 45. – С. 64–74.
6. Euromoney's Country Risk Rankings [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euromoney.com>.
7. Індекс інвестиційної привабливості України / Європейська Бізнес-Асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/ua/news/2012>.
8. Індексний рейтинг інвестиційної привабливості країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ga-national.ru/ratings/world-ratings/index-rating>.
9. Носова О.В. Інвестиційний клімат в Україні: основні напрями поліпшення / О.В. Носова // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 1. – С. 59–65.
10. Main economic indicators from Organization for economic cooperation and development. – OECD Economic Studies, 2012 (November). – 283 p.
11. Рейтинг для інституційних інвесторів / VII. Institutional Investor's Country Credit Ratings [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.institutionalinvestor.com>.
12. Рейтинг інвестиційної привабливості / Moody's Investor service [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moodys.com/cust/default.asp>.